

การสร้างสรรคผลิตรายณ์ชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ
ในพื้นที่ตำบลตลาดใหม่ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง
Community Product Creation through Cultural Capital and Elderly Wisdom
in Talat Mai Subdistrict, Wiset Chai Chan District, Ang Thong Province

กนิษฐา แยมโพธิ์ไช้
Kanitta Yampochai

Article History
Receive: June 2, 2021
Revised: April 7, 2022
Accepted: April 8, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ และสร้างสรรคผลิตรายณ์ชุมชนจากฐานทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในตำบลตลาดใหม่ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง กลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น 55 คน ได้แก่ ผู้สูงอายุ 30 คน ผู้นำหมู่บ้าน 5 คน ตัวแทนหมู่บ้าน 10 คน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล 5 คน และปราชญ์ชุมชน 5 คน เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแนวคำถาม โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ผลตั้งนี้ การจำแนกชนิดข้อมูล จัดหมวดหมู่และตีความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูล จากนั้นร่วมพรรณนาร่วมกับการวิเคราะห์แต่ละประเด็นอย่างละเอียด ผลการวิจัยพบว่า ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในตำบลตลาดใหม่ มี 6 ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ช่างฝีมือ อาหาร หมอพื้นบ้าน ประเพณีและพิธีกรรม และศิลปะการแสดง จัดแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่สามารถอ้างอิงถึงรากเหง้าดั้งเดิมได้ และกลุ่มที่เกิดจากการเรียนรู้ใหม่ การจัดการทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในชุมชนเป็นการจัดการแบบกระบวนระบบ การจัดการดังกล่าวแสดงการสร้างสรรคผลิตรายณ์ชุมชนที่จำเป็นต้องผ่านขั้นตอนการค้นหาและคัดเลือกด้วยการวิเคราะห์ตามเกณฑ์ ตัวชี้วัด และระดับการเป็นตัวแทน รวมทั้งการคัดเลือกโดยชุมชนบนพื้นฐานความพร้อมและความต้องการของชุมชน ขั้นตอนการค้นหาและคัดเลือกนี้ทำให้ได้ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาด้านอาหารหวานซึ่งเหมาะสมกับชุมชนและพัฒนาเป็นผลิตรายณ์ชุมชนที่มีอัตลักษณ์ดั้งเดิมได้ดีที่สุด

คำสำคัญ : ทุนทางวัฒนธรรม ; ภูมิปัญญา ; การสร้างสรรคผลิตรายณ์ชุมชน ; ผู้สูงอายุ ; จังหวัดอ่างทอง

ABSTRACT

This research objectives were aiming to investigate the cultural capital and elderly wisdom as well as to create products based on such capital and wisdom in Talat Mai Subdistrict, Wiset Chai Chan District, Ang Thong Province. The target group consisting of fifty-five persons out of which, five were community leaders from five villages. Ten of the respondents were community agents, five sub-district administrative officials and five key informants. Research instrument was the semi-structured questionnaire and the guideline questionnaire. The information was deeply analyzed by descriptive technic. Research results indicated that the cultural capital and wisdom of the elderly in Talat Mai Subdistrict exhibited six categories; namely agriculture, craftsmanship, food, traditional healer, tradition and ritual, and the performing arts. These categories were divided into two groups, one could be traced to community root whereas the other was built on new learning. The cultural capital and wisdom management in the community was systematic. Such management revealed necessary steps that product creation needed to go through and selected by analyzing the criteria, indicators, and representative levels as well as selection by the community based on their preparedness and needs. The search and selection would yield the optimum cultural capital and wisdom of sweet food for the community and could be developed into contemporary products with original identity.

Keywords : Cultural Capital ; Wisdom ; Product Creation ; Elderly ; Ang Thong Province

บทนำ

การเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Complete Aged Society) ของประเทศไทย ตามโครงสร้างประชากร ในปี พ.ศ.2564 ที่ประชากรสูงอายุมีถึงร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด แม้ว่าผู้สูงอายุจะมีรายได้จากการทำงาน เงินออม เงินบำนาญ และทรัพย์สินอื่นๆ ถึงร้อยละ 38.8 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมีศักยภาพและความสามารถพึ่งพาตนเองได้ แต่มีข้อจำกัดที่สำคัญ คือ ผู้สูงอายุมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนถึง 1 ใน 3 ของจำนวนผู้สูงอายุทั่วประเทศ โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนต่ำกว่า 2,572 บาท และมีก่ประสพปัญหาเรื่องสุขภาพ (Yodphet et al., 2017) ผู้สูงอายุจึงควรได้รับการเตรียมความพร้อมทั้งด้านสุขภาพและการสร้างรายได้ (Wisootruangdej et al., 2019) โดยต้องพิจารณาถึงปัจจัยด้านกายภาพ (Physical Health) สุขภาพจิต (Psychological Health or Mental Health) และสุขภาพสังคม (Social Health) ของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย ความพร้อมจากการมีสุขภาพที่ดีทั้ง 3 ด้านกลายเป็นโจทย์ที่สำคัญของการพัฒนาในระดับประเทศและระดับพื้นที่ทั้งด้านวิธีการและกิจกรรม ทำให้การสร้างสรรคผลิตรายได้จากทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ถือเป็นกิจกรรมสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศและแผนงานระดับท้องถิ่น โดยกิจกรรมดังกล่าวมีจุดเด่นคือ ผู้สูงอายุสามารถสร้างรายได้โดยไม่ถูกตัดขาดจากทุนเดิมของชุมชนและบุคคล และชุมชนยังได้ประโยชน์ในการอนุรักษ์ รักษา และฟื้นฟูคุณค่าของชุมชน และสร้างกลไกการมีส่วนร่วมในประชาชน

การสร้างสรรคผลิตรายได้จากฐานของทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุถือเป็นกิจกรรมที่มีคุณค่าและมูลค่าไปในเวลาเดียวกัน สำหรับการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์บนพื้นฐานของตนเอง ซึ่งหากมีการจัดการที่ดีจะทำให้เกิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน และยังเป็นการส่งเสริมรักษามรดกของชุมชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ.2559 ที่ให้ความสำคัญกับการจัดการทางวัฒนธรรมของชุมชน ของประเทศ โดยต้องทำความเข้าใจแบบองค์รวมและเรียนรู้ด้านตลาดทางวัฒนธรรมควบคู่กัน จึงจะทำให้เกิดการถ่ายโอนทุนทางวัฒนธรรมผ่านนวัตกรรมทางวัฒนธรรมใหม่ที่คำนึงถึงการสร้างพื้นที่เรียนรู้ทางวัฒนธรรม (Cultural space) ให้สอดคล้องกับยุคสมัย และยังเป็นการส่งเสริมการสร้างประเด็นคุณค่า อัตลักษณ์ และการสร้างจุดขาย ด้วยการสร้างเรื่องเล่า (Story) จนเกิดมีมูลค่าเพิ่ม การดำเนินการดังกล่าวเป็นผลงานวัฒนธรรมการใช้ชีวิต (Living culture) ของคนในสังคมตามยุคสมัย (Utnun et al., 2017) ซึ่งจะไม่ทำให้เกิดการสูญหายทางวัฒนธรรม และยังเป็นการประสานคุณค่าและมูลค่าให้เกิดความสมดุลระหว่างความต้องการ ความเชื่อ และค่านิยมของชุมชนกับผู้บริโภค

พื้นที่ตำบลตลาดใหม่ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทองเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีจำนวนผู้สูงอายุอายุมากถึง 496 คน (มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี) โดยแบ่งตามช่วงอายุได้ดังนี้ ผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60 - 69 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 254 ราย อายุระหว่าง 70 - 79 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 154 ราย อายุ 80 - 89 ปี จำนวนทั้งสิ้น 74 ราย และอายุ 90 ปีขึ้นไป จำนวน 14 ราย (District Registration Office of Wisetchai Chan, 2019) ปัญหาสำคัญของพื้นที่ตำบลตลาดใหม่ นอกจากจำนวนผู้สูงอายุที่มีมากถึงร้อยละ 24 พื้นที่ตลาดใหม่ ยังพบกับปัญหาการขาดการถ่ายทอดและสืบทอดภูมิปัญญา ทำให้ขาดการส่งต่อความรู้ อีกทั้งความเชี่ยวชาญยังเป็นเรื่องเฉพาะของบุคคลที่ต้องมีวิธีการบันทึกและมีการส่งต่อผ่านการฝึกฝนระหว่างช่วงวัย ประกอบกับผู้สูงอายุในชุมชนมีรายได้ลดลง เนื่องจากสภาพร่างกายที่ทรุดโทรมไม่สามารถทำอาชีพหลัก ได้แก่ การทำเกษตรกรรม ดังนั้นอาชีพเสริมจึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมของผู้สูงอายุในชุมชน ทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็น ความสำคัญในการดำเนินการวิจัยเพื่อประโยชน์ต่อชุมชนในด้านศักยภาพของผู้สูงอายุ การเพิ่มรายได้ การเพิ่มทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม การถ่ายทอดองค์ความรู้ และกระบวนการสร้างการเรียนรู้ภูมิปัญญาที่สำคัญของพื้นที่ ช่วยลดการขาดการสืบสานทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (Kasetsart University Research and Development Institute: KURDI รหัส ร-ม 25.63) ทำให้งานวิจัยนี้สามารถดำเนินการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากฐานทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในชุมชนตำบลตลาดใหม่ร่วมกับชุมชน ภายใต้กลไกความสัมพันธ์ของชุมชนตลาดใหม่ได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลตลาดใหม่ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง
2. เพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากฐานทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในตำบลตลาดใหม่ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา

วัฒนธรรมมีความสำคัญและครอบคลุมทุกเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม เนื่องจากวัฒนธรรมช่วยแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการ ถือได้ว่าเป็นหลักประกันความมั่นคงที่สำคัญของชาติ การมีวัฒนธรรมที่ดีเสมือนการมีหลักเหตุและผลในการดำรงชีพ (Lapi-e et al., 2018) โดยวัฒนธรรมต้องมีคุณค่าต่อการนำไปใช้งาน ทั้งคุณค่าในเชิงสัญลักษณ์ทางวิชาการ เชิงสุนทรียะ ทางเศรษฐกิจ และเชิงจิตวิญญาณ ซึ่งคุณค่าที่กล่าวมาต้องตอบได้ว่าสามารถแก้ไขปัญหา หรือสร้างความสะดวกสบายและความสงบสุขให้กับบุคคล ชุมชน และประเทศชาติได้อย่างไร ภายใต้เงื่อนไขสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ความต้องการของมนุษย์ สิ่งแวดล้อม และอิทธิพลทางการเมือง อันมีผลต่อการเปลี่ยนแปลง การรักษาทุนดั้งเดิมของวัฒนธรรม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้สอดคล้องกับธรรมชาติตามยุคสมัย (Kosaikanon and Saranoi, 2019)

การจัดการทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา

การจัดการทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่ง ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของกระบวนทัศน์ (Paradigm shift) ในปัจจุบัน เพื่อสร้างบรรทัดฐานของการพึ่งพาและเครือข่ายระดับชุมชน การขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานวัฒนธรรม เป็นหนึ่งแนวคิดในการจัดการที่มีกล่าวไว้ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ.2559 เรื่องบทบาทกลุ่มผู้จัดการทางวัฒนธรรม และพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2553 ที่ให้ความสำคัญกับการดำเนินการแบบองค์รวมและการทำความเข้าใจในเครื่องมือการจัดการทางวัฒนธรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการ ทักษะสำหรับการเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย ทักษะการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ และการส่งเสริมผู้จัดการหรือผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม (Utnun et al., 2017)

การกำหนดให้ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเป็นรากฐานของการจัดการต้องคำนึงถึงขั้นตอน เงื่อนไข และกลไกเชิงพื้นที่ที่สำคัญ ทั้งด้านระบบความคิด ประวัติศาสตร์ ความสามารถในการสืบค้น รากฐานที่แท้จริง เพื่อสร้างสรรค์ให้เกิดสินค้าและบริการที่สร้างสมดุลระหว่างความต้องการของท้องถิ่นและผู้บริโภค (Chaipinchana et al., 2019) ทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยหัวใจสำคัญของการใช้ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาให้เกิดการพัฒนาในมิติของเศรษฐกิจ คือ การตีความเพื่อสร้างความประทับใจ หรืออัตลักษณ์

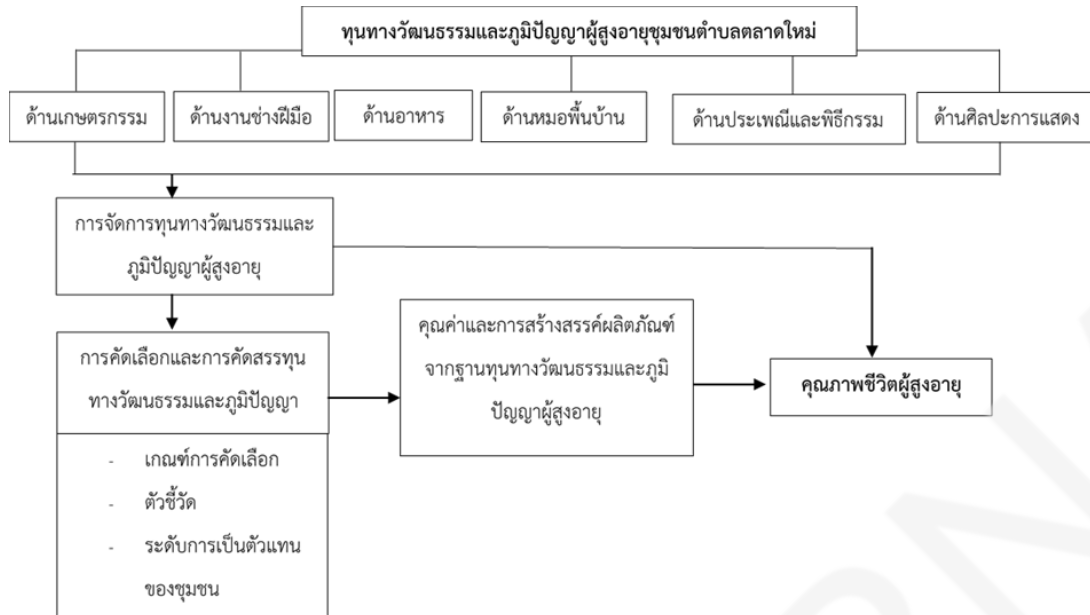

การจัดการทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์

ขั้นตอนสำคัญในการพิจารณาศักยภาพเชิงเศรษฐกิจ ต้องเริ่มจากการลงภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ เพื่อรวบรวมข้อมูลรายพื้นที่ จากนั้นต้องมีการคัดเลือกวัฒนธรรมที่โดดเด่นและมีศักยภาพเชิงพาณิชย์ ซึ่งขั้นตอนทั้ง 2 ต้องอิงกับผู้เชี่ยวชาญทั้งในและนอกพื้นที่ สำหรับเกณฑ์การคัดเลือกและตัวชี้วัดทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่สำคัญมีดังนี้ 1) ความเป็นเอกลักษณ์ ตัวชี้วัด คือ เนื้อหา ที่มา และเรื่องราว 2) ความเป็นของแท้ ตัวชี้วัดคือ รูปทรง การออกแบบ รูปแบบ วัสดุที่ใช้ ลักษณะการใช้งาน ที่ตั้งสภาพแวดล้อมของวัฒนธรรม รวมถึงระบบบริหารจัดการและจิตวิญญาณที่ปรากฏในวัฒนธรรม 3) ความสมบูรณ์หรือความสามารถเป็นมรดก ตัวชี้วัดคือ ความสมบูรณ์ ครบถ้วน และความคงเดิม 4) ระดับการรู้จักและชื่อเสียง ตัวชี้วัดคือ ระดับพื้นที่การรู้จัก ระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ ระดับระหว่างประเทศ 5) ความเสี่ยงในการลอกเลียน ตัวชี้วัด คือ ระดับความง่ายในการลอกเลียนแบบ 6) ศักยภาพเชิงพาณิชย์ ตัวชี้วัด คือ ไม่มีการประยุกต์ มีการปรับเปลี่ยนเพื่อขาย และสามารถสร้างนวัตกรรมได้ และ 7) ระดับความสามารถในการขาย ตัวชี้วัด คือ สามารถขายได้ในระดับจังหวัด ระดับประเทศ และระหว่างประเทศ เกณฑ์เหล่านี้จะถูกบ่งชี้เข้าไปสู่ระดับความเป็นตัวแทนของชุมชนตามการวิเคราะห์ผลดังตารางที่ 2 (Office of Small and Medium Enterprise Promotion, 2012) และต้องมีการถ่ายทอดไปสู่รุ่นต่อไป การถ่ายทอดทำได้ทั้งในชุมชน ในครัวเรือน และการจัดเวทีชุมชน แต่ควรดำเนินการแยกตามกลุ่มเป้าหมาย โดยมีวิธีการเฉพาะของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย เช่น ลองผิดลองถูก ครูพักลักจำ ลงมือทำ สั่งสอน สาธิต ผลิตซ้ำ ปรับเปลี่ยน ประยุกต์ (Na Thalang, 1997) ขึ้นอยู่กับคุณค่าตามยุคสมัยที่เหมาะสมกับการจัดการแบบกระบวนระบบ (Systematic Management) ที่คำนึงถึงบริบท สิ่งแวดล้อม สถานการณ์ของปัจจัยภายใน (การเปลี่ยนแปลงของสภาพพื้นที่ อาณาเขต อาชีพ ประชากร) และปัจจัยภายนอก (ว่าด้วยบทบาทและหน้าที่ของภาครัฐบาล หน่วยงานราชการ ความร่วมมือ และภาคีเครือข่าย) (Romratanapan, 2008) การเกิดวิสาหกิจชุมชน ถือเป็นหนึ่งในการระดมทุนระดับชุมชนที่แสดงความเป็นเครือข่าย ที่เกิดขึ้นเพื่อการสร้างคน สร้างผลิตภัณฑ์ สร้างตราสินค้า สร้างตลาด และสร้างมาตรฐานของชุมชน เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ดำเนินการ ดังข้อค้นพบของ Wattanutchariya et al (2020) ก่อนหน้านี้ จากการทบทวนกรรมทั้งหมด ทำให้ การดำเนินงานวิจัยนี้ คำนึงถึงการศึกษาแบบเจาะลึกกับทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาแต่ละด้าน เพื่อรวบรวมไว้เป็นฐานสำหรับการตัดสินใจวิเคราะห์เนื้อหา โดยแบ่งทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาตามข้อค้นพบของชุมชนเป็นสำคัญ อีกประการที่จำเป็นหลังมีการจัดระบบข้อมูลของทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในชุมชนตำบลลาดใหม่แต่ละประเภทแล้ว ต้องศึกษาถึงการจัดการเรื่องดังกล่าวโดยมุ่งเน้นการจัดการโดยผู้สูงอายุ โดยชุมชน และภาครัฐ ท้องถิ่น ซึ่งทำให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการดำเนินการจัดการในพื้นที่จากแต่ละบทบาท จากนั้นจึงนำข้อมูลเข้าสู่การดำเนินการประชุมชุมชน โดยต้องมุ่งให้ความสำคัญกับการคัดเลือกและคัดสรรทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเป็นลำดับแรกในขั้นของกระบวนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ ด้วยการวิเคราะห์ตามเกณฑ์การคัดเลือก ตัวชี้วัด และระดับการเป็นตัวแทนของชุมชน ซึ่งต้องพิจารณาร่วมกับความต้องการและความพร้อมของชุมชนและปราชญ์ จากนั้นจึงสามารถเริ่มขั้นตอนการสร้างสรรคผลิตภัณฑ์จากฐานทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ โดยคาดหวังว่าขั้นตอนดังกล่าวทั้งหมดจะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนลาดใหม่ได้จากตัวผลิตภัณฑ์ ดังกรอบแนวคิดการวิจัย นี้

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาข้อมูลเชิงลึกของทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาจากผู้สูงอายุตำบลลาดใหม่ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ด้านงานช่างฝีมือ ด้านอาหาร ด้านหัตถ์พื้นบ้าน ด้านประเพณีและพิธีกรรม และด้านศิลปะการแสดง รวมถึงการจัดการทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาผู้สูงอายุ จากนั้นจึงเริ่มกระบวนการคัดเลือกและคัดสรรทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ตามเกณฑ์การคัดเลือก ตัวชี้วัด และระดับการเป็นตัวแทนของชุมชน เพื่อสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์จากฐานทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาผู้สูงอายุ อันจะส่งเสริมให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีในผู้สูงอายุ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทั้งสิ้น 55 คน ได้แก่ ผู้สูงอายุ 30 คน ต้องเป็นนักเรียนของโรงเรียนผู้สูงอายุของตำบลตลาดใหม่ (เนื่องจากเป็นผู้สูงอายุที่สามารถร่วมกิจกรรมของชุมชนได้อย่างสม่ำเสมอ ไม่มีข้อจำกัดด้านสุขภาพและได้รับการฝึกฝนกระบวนการมีส่วนร่วมจนเป็นตัวแทนของผู้สูงอายุในชุมชนได้) คิดเป็นร้อยละ 6.5 ของประชากรสูงอายุทั้งหมดในชุมชนตลาดใหม่ นอกจากนี้ยังเลือกเจาะจงไปที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) กับการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล 5 คน ผู้นำหมู่บ้านทั้ง 5 หมู่บ้าน (รวม 5 คน) ตัวแทนหมู่บ้านละ 2 คน (รวม 10 คน) และผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะลึก ได้แก่ ประชาชนชุมชน 5 คน (ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนมี 6 ด้าน แต่เนื่องจากด้านแพทย์แผนไทยไม่มีปราชญ์ที่มีชีวิตอยู่ มีเพียงบันทึก)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย มี 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) เครื่องมือเพื่อการวิจัย คือ แนวคำถาม สำหรับการดำเนินการประชุมชุมชน และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สำหรับการสัมภาษณ์เจาะลึกกับผู้สูงอายุที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นปราชญ์ของทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาแต่ละด้าน 2) เครื่องมือวิจัยในพื้นที่ ได้แก่ เครื่องเสียง ไมโครโฟน สถานที่จัดกิจกรรม อุปกรณ์ประกอบการจัดเวทีชุมชน เป็นต้น และ 3) เครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นไปตามการคัดสรรผลิตภัณฑ์ที่ต้องการพัฒนาจากเวทีชุมชน เช่น บรรจุภัณฑ์ เครื่องมือเครื่องใช้สำหรับสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ พื้นที่ออนไลน์เพื่อการสร้างตลาดออนไลน์ เป็นต้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการมี 2 วิธีการหลัก เพื่อความสอดคล้องกับวิธีวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการจัดการทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก กับปราชญ์ชุมชน 5 คน ผู้นำหมู่บ้าน 5 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง และอัตลักษณ์ของทุนทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในพื้นที่ รวมถึงบริบทของหมู่บ้าน จากนั้นจัดการกับข้อมูลอย่างเป็นระบบและนำเสนอในการประชุมชุมชน

ขั้นที่ 2 การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผู้สูงอายุ (มีแนวคำถามประกอบ) มีการดำเนินการประชุมชุมชน ครั้งที่ 1 (ผู้เข้าร่วม 55 คน) เพื่อร่วมกันคัดสรรและคัดเลือกทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา และร่วมกันหาแนวทางสร้างสรรค์

ผลิตภัณฑ์ (เดือนมีนาคม 2563) โดยมีประเด็นคำถามสำคัญในการจัดเวทีประชุมชุมชน คือ อะไรคือ ทูทางวัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาของชุมชนที่สำคัญ และสามารถพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของตลาดใหม่ได้ และจะพัฒนาไปสู่ผลิตภัณฑ์ที่มีทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตลาดใหม่ได้อย่างไร ควรมีรูปแบบอย่างไร และจะนำไปเชื่อมโยงกับการพัฒนาท้องถิ่นในอนาคตได้หรือไม่ อย่างไร การประชุมชุมชน ครั้งที่ 1 มีการแบ่งกลุ่มเพื่อสัมภาษณ์กลุ่มร่วมด้วย โดยแบ่งเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน จำนวน 6 กลุ่ม (ตามทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในพื้นที่ทั้ง 6 ตำบล) เพื่อคัดเลือกปราชญ์และตรวจสอบข้อมูลจากชั้นที่ 1 การประชุมชุมชน ครั้งที่ 2 (ผู้เข้าร่วมเป็นชุดเดิม) เพื่อสรุปผลและคืนข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และตลาด รวมถึงผลการดำเนินงาน (เดือนกันยายน 2563) และขั้นตอนการพัฒนาในรูปแบบรูปทรง และบรรจุภัณฑ์ตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึงเดือนกันยายน 2563

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม และการประชุมชุมชน ตามขั้นตอนดังนี้
ขั้นตอนที่ 1 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการลงมือปฏิบัติจะนำมาวิเคราะห์จำแนกชนิดของข้อมูล (Typological Analysis) เพื่อนำข้อมูลมาจัดเรียงตามหมวดหมู่อย่างเป็นระบบ ซึ่งแยกประเภทของเนื้อหา ความหมาย การกระทำ ความสัมพันธ์ และรูปแบบความสัมพันธ์
ขั้นตอนที่ 2 ผลการสรุปและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเนื้อหาจากขั้นตอนที่ 1 นำไปเป็นแนวทางการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากฐานทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาผู้สูงอายุ
ขั้นตอนที่ 3 นำผลจากขั้นตอนที่ 1 และ 2 มาวิเคราะห์เชื่อมโยงและตีความข้อมูล เพื่อนำเสนอตามกรอบแนวคิดการวิจัยด้วยการพรรณนาในแต่ละประเด็นอย่างละเอียด

ผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

1. ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลตลาดใหม่ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง ผลการวิจัย พบว่า ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลตลาดใหม่ มีทั้งภูมิปัญญาที่สามารถอ้างอิงถึงรากเหง้าดั้งเดิมได้ และที่เกิดจากการเรียนรู้ใหม่ ทั้ง 2 แบบได้รับการยอมรับว่ามีคุณค่าต่อชุมชน แสดงให้เห็นผ่านการยังมีอยู่ของทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในชุมชนนี้ นอกจากนี้ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุของชุมชนตลาดใหม่ยังเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในเชิงสัญลักษณ์ ทางเศรษฐกิจ และเชิงจิตวิญญาณต่อคนในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ Wisootruangdej et al (2019) ที่ได้กล่าวถึง วัฒนธรรมว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อการคงอยู่และกลายเป็นสิ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย และสติปัญญาของคนให้สมดุลกับธรรมชาติตามยุคสมัย เพราะทุกทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่ปรากฏมีการใช้งานอย่างต่อเนื่อง ห่วงโซ่คุณค่าดังกล่าวจึงยังดำเนินการคงเป็นกลไกสำคัญภายในชุมชน นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบประเภทของทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชุมชนในพื้นที่ตลาดใหม่ 6 ประเภท สอดคล้องกับแนวคิดของ Kosaikanon and Saranoi (2019) ที่ได้เสนอประเภทของทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนไว้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ประเภทและแหล่งกำเนิดของทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในชุมชนตำบลตลาดใหม่

ประเภท	รายด้าน	สามารถอ้างอิงถึงรากเหง้าดั้งเดิม	เรียนรู้ใหม่
1. ด้านเกษตรกรรม	1.1 การทำนา	✓	
2. ด้านช่างฝีมือ	2.1 ปั่นกระถาง		✓
	2.2 นกประดิษฐ์		✓
3. ด้านอาหาร	3.1 อาหารคาว	✓	
	3.2 อาหารหวาน	✓	
4. ด้านหัตถ์พื้นบ้าน	4.1 นวดแผนไทย		✓
	4.2 สมุนไพรท้องถิ่น	✓	
5. ด้านประเพณีและพิธีกรรม	5.1 วันตุง-วันสงกรานต์	✓	
	5.3 วันเข้าพรรษา-ออกพรรษา สารทไทยทอดกฐิน	✓	
	5.4 วันตรุษจีน	✓	
	5.5 วันกระทง	✓	
6. ด้านศิลปะการแสดง	6.1 การร้องโขน	✓	
	6.2 การเล่นเครื่องดนตรี		✓

จากตารางที่ 1 พบว่า พื้นที่ตำบลตลาดใหม่ มีทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาภายในพื้นที่ ดังต่อไปนี้

1. ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา มีความเชื่อและประเพณี 2 ลักษณะ 3 กิจกรรม ได้แก่ 1) ประเพณีของชุมชน (1) ทำบุญหน้าบ้านหลังบ้าน และ 2) แหนงแมว และ 2) ประเพณีส่วนบุคคลแต่ทำกันทุกบ้านที่ทำนา (3) การไหว้ที่นา) สามารถอ้างอิงรากเหง้าเดิมได้ในวิธีการทำ ในขณะที่เดียวกันมีการผสมผสานความรู้ใหม่ทั้งเรื่องการจัดการน้ำ เมล็ดพันธุ์ข้าวเมื่อ 50 – 60 ปีที่แล้ว พันธุ์ข้าวของชุมชน คือ พันธุ์ข้าวเจ้าตรงลำต้นสูง สามารถเอาตัวรอดจากน้ำท่วม ปัจจุบันพันธุ์ข้าวเปลี่ยนเป็นข้าวหอมมะลิ 105 ข้าวอยุธยา และข้าวก้อนแก้ว เนื่องจากราคาดีและสภาพพื้นที่เปลี่ยนไปไม่มีน้ำท่วมเช่นในอดีต ปัจจุบันตำบลตลาดใหม่ยังไม่พบผู้ประกอบการที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงเข้ามาบริหารจัดการการทำนา

2. ด้านช่างฝีมือ ได้แก่ การปั่นกระถางและการทำนกประดิษฐ์ มีแหล่งกำเนิดจากการเรียนรู้ใหม่ ทั้ง 2 รายด้านเป็นการเรียนรู้จากภายนอกชุมชน แต่เนื่องจากทำมาเป็นเวลานานทำให้สร้างรายได้ชัดเจน ชุมชนจึงให้การยอมรับและพิจารณาว่าเป็นทุนของพื้นที่ เดิมพื้นที่นี้มีปราชญ์ด้านช่างทำไม้ แกะสลักไม้ และปราชญ์ด้านการทำคานหาบในพิธีรดพระนังคัลแรกนาขวัญ (ปัจจุบันเสียชีวิต) และไม่มีการบินที่ไว้

3. ด้านอาหารของชุมชนตลาดใหม่ มีทั้งประเภทอาหารคาวและอาหารหวาน อาหารคาวไม่มีจุดเด่น แต่อาหารหวานมีจุดเด่นชัดเจน ทั้งเรื่องแหล่งกำเนิดวัตถุดิบและความรู้ในการประกอบเกิดในชุมชน เช่น ขนมขุยหนู ทำจากมะขามเทศพื้นบ้าน ปัจจุบันต้นมะขามเทศไม่ปรากฏในพื้นที่นี้แล้ว ขนมกง ในงานมงคลต่างๆ ของชุมชน ปัจจุบันไม่มีผู้สืบสาน ด้านอาหารหวานที่ยังคงผลิตอยู่ ได้แก่ “เครื่องทอง” ใช้ในทุกประเพณี และอ้างอิงถึงรากเหง้าดั้งเดิมได้ทั้งในด้านกระบวนการทำและส่วนผสมของขนม รวมทั้งวัตถุดิบในพื้นที่

4. ด้านหัตถ์พื้นบ้าน ได้แก่ นวดแผนไทย และสมุนไพรท้องถิ่น ในด้านการนวดแผนไทย เป็นกลุ่มภูมิปัญญาที่เกิดจากการเรียนรู้ใหม่ ผู้นำของการนวดแผนไทย ได้เรียนรู้ขึ้นใหม่และนำความรู้จากทั้งราชสำนักและแบบวัดโพธิ์ รวมถึงการเล่นโยคะ เข้ามาผสมผสานกัน อนุรักษ์ช่วยทุนแรงจัดหาซื้อมาจากท้องตลาดทั่วไป ปัจจุบันมีการตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการนวดแผนไทย แต่ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรท้องถิ่นขาดคนสืบทอด (ปราชญ์เสียชีวิตแล้ว) เหลือเพียงแต่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งที่เป็นภูมิปัญญาที่สามารถอ้างอิงถึงรากดั้งเดิมของชุมชนได้ผ่านปราชญ์ ทำให้ในกลุ่มนี้ขาดความสัมพันธ์ย่อยภายในระหว่างรายด้าน ซึ่งโดยปกติจะเป็นภูมิปัญญาที่เชื่อมโยงเกื้อกูลกันได้ และทั้ง 2 กลุ่มนี้มีแนวโน้มจะเหลือเพียงบันทึก

5. ด้านประเพณีและพิธีกรรม มีหลายอย่าง แต่บางประเพณีและพิธีกรรมถูกลดทอนความสำคัญลงเมื่อขาดคนดำเนินการต่อ เช่น วันตรุษ (แต่การออกเสียงของคนในชุมชน ออกเสียงเป็น “ตุด” ไม่มีการออกเสียง “ร”) จัดขึ้นก่อนวันสงกรานต์ 1 สัปดาห์ เป็นประเพณีที่คนในชุมชนอายุประมาณ 48 ปีขึ้นไปสามารถเล่าได้และเคยเห็นประเพณีดังกล่าว

ประเพณีนี้มีการเล่นที่หลากหลายของหนุ่มสาว เช่น ลูกช่วง การเล่นตีจับ เป็นต้น สำหรับวันตรุษจีนมีเฉพาะบ้านเรือนที่มีคนไทยเชื้อสายจีนเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในหมู่ 1 และหมู่ 2

6. ด้านศิลปะการแสดง ได้แก่ การร้องโขน และการเล่นเครื่องดนตรี ด้านนี้เคยขาดช่วงการสืบทอด จึงต้องรื้อฟื้นจากภาพความทรงจำของผู้สูงอายุที่ได้ความรู้จากวิธีการ ครูพักลักจำ และผสมผสานกับการเรียนรู้จากสื่ออื่น เช่น ยูทูบ เป็นต้น เครื่องดนตรีถูกดัดแปลงเป็นระบบไฟฟ้าตามยุคสมัย และเครื่องโขนปัจจุบันเป็นการซื้อขายทั้งสิ้น

การจัดการทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุโดยชุมชน คือ การรวมกลุ่มทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อรื้อฟื้น ผสมผสาน ปรับปรุง และพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาผู้สูงอายุ นอกจากนี้ การจัดการทุนในชุมชนนี้ยังมีการดำเนินการโดยผู้สูงอายุ ใช้กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งวิธีการครู พักลักจำ การเลียนแบบ การลองผิดลองถูก และการศึกษาผ่านระบบออนไลน์ โดยเฉพาะยูทูบ (Youtube) ซึ่งได้รับการสอนจากลูกหลาน ซึ่งมีการจัดการโดยชุมชนและผู้สูงอายุ เป็นการจัดการดังที่ Na Thaleng (1997) ได้เคยเสนอถึง วิธีการเฉพาะของการถ่ายทอดสู่กลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนและการประยุกต์วิธีการตามช่วงวัย

ในขณะที่การจัดการทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาโดยองค์กรภาครัฐ เน้นสนับสนุนงบประมาณการดำเนินงาน อุปกรณ์ การเชิญบุคคลภายนอกมาบรรยาย เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้เพิ่มเติม และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุหรือปราชญ์แต่ละด้านสอนให้เด็กเยาวชนในท้องถิ่น นอกจากนี้ภาครัฐท้องถิ่นหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีบทบาทเป็นผู้จัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องด้วยการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามพัฒนาแผนพัฒนาตำบล ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการแบบกระบวนการระบบที่สอดคล้องกับข้อเสนอของ Romratanapan (2008) เกี่ยวกับวิธีการจัดการภูมิปัญญาตามว่าด้วย เรื่องของบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของภาครัฐ หน่วยราชการ ความร่วมมือ และภาคีเครือข่าย

โดยสรุป การจัดการทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนตำบลตลาดใหม่ในภาพรวม เป็นการจัดการแบบกระบวนการระบบ (Systemic Management) ที่คำนึงถึงบริบท สิ่งแวดล้อม และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นชุมชน ทั้งด้านลักษณะของพื้นที่ อาณาเขต การประกอบอาชีพ ประชากร กลุ่มต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน การจัดการรูปแบบนี้ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมจากหน่วยราชการ และภาคีเครือข่าย ทั้งภาคประชาสังคม มหาวิทยาลัย และหน่วยงานอื่นๆ จากภายนอกมาร่วมในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในพื้นที่

2. เพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากฐานทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในตำบลตลาดใหม่ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง

ขั้นตอนการค้นหาและคัดเลือกทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาผู้สูงอายุ เพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์มีเกณฑ์ ตัวชี้วัดและระดับการเป็นตัวแทน ที่จำเป็นต้องได้ข้อมูลจากการเก็บรวบรวม คัดเลือกวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่โดดเด่นมีศักยภาพในการอ้างอิงต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญทั้งในและนอกพื้นที่ ก่อนทำการวิเคราะห์และตัดสินใจคัดเลือก ซึ่งเกณฑ์และตัวชี้วัดเป็นการนำเอาแนวคิดของสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กระทรวงอุตสาหกรรม (Office of Small and Medium Enterprise Promotion, 2012) มาประยุกต์ใช้ ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวได้เสนอเกณฑ์การคัดเลือกวัฒนธรรมไว้ ดังนี้

- 1) ความเป็นเอกลักษณ์ ตัวชี้วัด คือ เนื้อหา ที่มา และเรื่องราว
- 2) ความเป็นของแท้ ตัวชี้วัดคือ รูปทรง การออกแบบ รูปแบบวัสดุที่ใช้ ลักษณะการใช้งาน ที่ตั้งสภาพแวดล้อมของวัฒนธรรม รวมถึงระบบบริหารจัดการและจิตวิญญาณที่ปรากฏในวัฒนธรรม
- 3) ความสมบูรณ์หรือความสามารถเป็นมรดก ตัวชี้วัดคือ ความสมบูรณ์ ครบถ้วน และความคงเดิม
- 4) ระดับการรู้จักและชื่อเสียง ตัวชี้วัดคือ ระดับพื้นที่การรู้จัก ระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ ระดับระหว่างประเทศ
- 5) ความเสี่ยงในการลอกเลียน ตัวชี้วัด คือ ระดับความง่ายในการลอกเลียนแบบ
- 6) ศักยภาพเชิงพาณิชย์ ตัวชี้วัด คือ ไม่มีการประยุกต์ มีการปรับเปลี่ยนเพื่อขาย และสามารถสร้างนวัตกรรมได้ และ
- 7) ระดับความสามารถในการขาย ตัวชี้วัด คือ สามารถขายได้ในระดับจังหวัด ระดับประเทศ และระหว่างประเทศ ตามการวิเคราะห์ผล ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การคัดเลือกทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ตามเกณฑ์

เกณฑ์การคัดเลือก (ตัวชี้วัด)	ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา					
	เกษตรกรรม	ช่างฝีมือ	หมอพั้นบ้าน	อาหาร	ประเพณีและพิธีกรรม	ศิลปะการแสดง
1. เอกลักษณ์	1	1	3	2	3	1
2. ความเป็นของแท้	3	1	3	3	3	2
3. ความสมบูรณ์หรือความสามารถเป็นมรดก	3	1	3	3	1	3
4. ระดับการรู้จักและชื่อเสียง	2	2	1	2	1	2
5. ความเสี่ยงในการลอกเลียน	3	2	2	2	1	3
6. ศักยภาพเชิงพาณิชย์	2	3	1	3	1	2
7. ระดับความสามารถในการขาย	2	1	1	2	1	2

หมายเหตุ: 1 หมายถึง ระดับการเป็นตัวแทนชุมชนได้น้อย

2 หมายถึง ระดับการเป็นตัวแทนชุมชนได้ปานกลาง

3 หมายถึง ระดับการเป็นตัวแทนชุมชนมาก

การคัดเลือกทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ตามเกณฑ์ ตัวชี้วัด และระดับการเป็นตัวแทน แสดงผลการเป็นตัวแทนชุมชนระดับมาก ดังนี้ 1) ด้านหมอพั้นบ้าน ตัวแทนระดับมาก ได้แก่ ด้านความเป็นเอกลักษณ์ ความเป็นของแท้ และ ความสมบูรณ์หรือความเป็นมรดก 2) ด้านอาหาร ตัวแทนระดับมาก ได้แก่ ด้านความเป็นของแท้ ความสมบูรณ์หรือความเป็นมรดก และศักยภาพเชิงพาณิชย์ (การเป็นตัวแทนทั้ง 3 เกณฑ์นี้ บ่งชี้ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์วิจัยที่สุด เนื่องจากมีรากดั้งเดิมที่ยังมีความสมบูรณ์และต่อยอดเชิงพาณิชย์ได้ อีกทั้งยังเป็นด้านที่ได้คะแนนภาพรวม เรื่อง ระดับการเป็นตัวแทนของชุมชนมากที่สุด) 3) ด้านประเพณีและพิธีกรรม ตัวแทนระดับมาก ได้แก่ ด้านความเป็นเอกลักษณ์ ความเป็นของแท้ และ ความเสี่ยงในการลอกเลียน และ 4) ด้านเกษตรกรรม ตัวแทนระดับมาก ได้แก่ ด้านความเป็นของแท้ ความสมบูรณ์หรือความสามารถเป็นมรดก และความเสี่ยงในการลอกเลียน แม้ว่าทั้ง 4 ด้านจะมีระดับการเป็นตัวแทนมาก แต่ต้องวิเคราะห์หาจุดแข็งและความต้องการของคนในชุมชน โดยเฉพาะความพร้อมของปราชญ์ การไม่ทับซ้อนของการพัฒนาพื้นที่โดยกลุ่มนักวิชาการ และความต้องการของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ สรุปผลได้ว่า อาหารหวาน เป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างสรรค์ได้ เนื่องจากระดับการเป็นตัวแทนบ่งชี้ทิศทางชัดเจน รวมถึงศักยภาพทางเศรษฐกิจ จุดเด่นของอาหารหวาน (เครื่องทอง) ที่มีอัตลักษณ์ชัดเจน ตั้งแต่วัตถุดิบ ปราชญ์ และแผนการใช้ประโยชน์จากเครื่องทองประเภทดังกล่าว ตามการวางแผนพัฒนาพื้นที่ในอนาคต

ขั้นต่อไปคือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทั้งในด้านรูปทรง คุณค่าทางโภชนาการ และการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ได้แก่ ไข่ขาว ทำฟอยทอง กลายเป็น “ฟอยเงิน” เกิดการรวมกลุ่มไม่เป็นทางการ เมื่อมีการดำเนินงานผ่าน 2 เดือน สมาชิกกลุ่มเริ่มแสดงความต้องการในขั้นต่อมาคือ การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ด้วยสมาชิก 9 คน มีทั้งผู้สูงอายุและกลุ่มวัยทำงาน เนื่องจากบทบาทของสมาชิกกลุ่มจะมีผลต่อการส่งต่อความรู้ของทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่ได้สร้างสรรค์นี้ต่อไป การดำเนินการในขั้นตอนเหล่านี้ Chaipinchana et al (2019) ได้เสนอไว้ว่าเป็นวิธีการสร้างสินค้าและบริการที่สามารถสร้างความสมดุลจากความต้องการของคนในท้องถิ่นได้ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานแบบวางแผน (Plan) ลงมือทำ (Do) ตรวจสอบ (Check) และแสดงผล (Act) ทำให้เกิดวงจรการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภายในชุมชนที่สมดุล นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาฉลากตราสินค้า รสชาติและความหนืดของไข่ขาว และบรรจุภัณฑ์ ที่สำคัญของการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ตลาดทั้งตลาดภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ที่มีทั้งตลาดออฟไลน์และตลาดออนไลน์ (เฟซบุ๊กเพจ) ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ตลาดออนไลน์และผลิตภัณฑ์จากฐานทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชุมชนตลาดใหม่

ผลการศึกษาจากวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ข้อข้างต้น ได้มีดำเนินการด้วยความมุ่งมั่นทำความเข้าใจในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตกับทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่ถูกขับเคลื่อนด้วยระบบเศรษฐกิจ อันมีผลต่อสุขภาวะชุมชน ดังที่ Phopruksanan (2012) นำเสนอประเด็นผลกระทบด้านลบจากการพัฒนาไว้ตั้งแต่ปี ค.ศ.2012 แต่หากชุมชนมีวัฒนธรรมที่ดีก็เสมือนมีสิ่งปกป้องการดำรงชีวิตและวิถีแห่งชุมชน (Lapi-e et al, 2019) ที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างสรรค์สิ่งใหม่ และถ่ายทอดความรู้ที่แสดงความเป็นตัวตนของชุมชน เพื่อพัฒนาพื้นที่ เป็นไปตามที่ Kosaikanon and Saranoi ได้เสนอไว้ในปีค.ศ.2019 ซึ่งผู้วิจัยพบว่า กระบวนการดำเนินการวิจัยดังกล่าวข้างต้น สามารถป้องกันวัฒนธรรมตาย (Dead Culture) ที่อาจเกิดขึ้นกับพื้นที่ในอนาคต ยิ่งไปกว่านั้นยังสร้างคุณค่าทางวิชาการ จิตวิญญาณ และทางเศรษฐกิจให้กับพื้นที่ เพื่อการใช้สอยได้โดยตรง (Utilitarian Function) และกลายเป็นเงื่อนไขควบคู่กับความต้องการของชุมชน รวมทั้งอิทธิพลทางการเมือง นอกจากนี้งานวิจัยนี้ยังคำนึงถึงผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตราสินค้าให้กับชุมชน เนื่องจากการบริหารวัฒนธรรมต้องมีหัวใจของมูลค่าเข้ามาแทรก ดังงานของ Panthuli et al. (2018) เสนอไว้ในปีค.ศ.2018 การดำเนินการตามขั้นตอนและเงื่อนไขดังกล่าวสามารถสร้างความยั่งยืนและสร้างผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมได้ชัดเจนในอนาคต ตามข้อค้นพบก่อนหน้านี้ ของ Wattanutchariya et al (2020) เกี่ยวกับกระบวนการต่อยอดการตลาดระดับชุมชนที่เกิดขึ้นเพื่อสร้างคน สร้างผลิตภัณฑ์ สร้างตราสินค้า สร้างตลาด และสร้างมาตรฐานของชุมชน จะทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ดำเนินการ ซึ่งจะสร้างความยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรมได้

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลตลาดใหม่ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง พบว่า พื้นที่นี้มีทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุทั้งสิ้น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ช่างฝีมือ อาหารหมักพื้นบ้าน ประเพณีและพิธีกรรม และศิลปะการแสดง ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุทั้ง 6 ด้าน สามารถแบ่งแหล่งที่มาหรือแหล่งกำเนิดได้จาก 2 กลุ่มแหล่งกำเนิด ได้แก่ กลุ่มแหล่งกำเนิดที่สามารถอ้างอิงถึงรากเหง้าดั้งเดิมได้ และกลุ่มแหล่งกำเนิดที่เกิดจากการเรียนรู้ใหม่ ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในตำบลตลาดใหม่ มีการจัดการจาก 3 บทบาทหลัก ได้แก่ การจัดการโดยผู้สูงอายุ การจัดการโดยชุมชน และการจัดการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีวิธีการจัดการหลายลักษณะทั้งครูพักลักจำ การสาธิต การลงมือทำ เป็นต้น ซึ่งจาก 3 บทบาทหลักแสดงให้เห็นว่า การจัดการทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในชุมชนนี้เป็นจัดการแบบกระบวนการระบบ (Systematic Management)

สำหรับการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มาจากฐานทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในชุมชนตำบลตลาดใหม่ จำเป็นต้องผ่านขั้นตอนการค้นหาและคัดเลือกด้วยการวิเคราะห์ตามเกณฑ์ ตัวชี้วัด และระดับการเป็นตัวแทน รวมทั้งการคัดเลือกตามขั้นตอนที่มีเกณฑ์ ตัวชี้วัด และระดับการเป็นตัวแทนดังกล่าว ต้องดำเนินการร่วมกับความพร้อมและความต้องการพื้นฐานของชุมชน ขั้นตอนการค้นหาและคัดเลือกนี้ทำให้ได้ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เหมาะสมที่สุดเพื่อการสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนและพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยที่มีอัตลักษณ์ดั้งเดิม ซึ่งทำให้เกิดการสร้างความรู้แบบบูรณาการใน

การทำงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุกับผู้สูงอายุ ชุมชน คนในชุมชน และภาครัฐท้องถิ่น การสร้างความรู้แบบบูรณาการนี้จะมีผลในระยะยาวนอกจากคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจะดีขึ้นแล้ว ยังเป็นการสร้างผู้นำในกลุ่มผู้สูงอายุร่วมด้วย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

งานวิจัยนี้สามารถสร้างความรู้แบบบูรณาการในการทำงานกับผู้สูงอายุ ตลอดจนสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์จากการสร้างสรรค์ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาร่วมกับผู้สูงอายุได้ตลอด

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ระดับท้องถิ่นจำเป็นต้องคำนึงถึงรากเหง้าที่แท้จริงของชุมชน ความพร้อม ความสามารถในการเป็นตัวแทน และการปรับตัวของทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่นำมาสร้างสรรค์ เนื่องจากในพื้นที่ตำบลลาดใหม่พบปัญหาเรื่องการผลิตซ้ำของวัฒนธรรมจากการส่งเสริมโดยคนภายนอกชุมชน ปัญหาที่ตามมา ได้แก่ ไม่มีตลาดรองรับและวัตถุดิบต้องนำเข้า ทำให้ต้นทุนสูงขาดความต่อเนื่องในการผลิต กลุ่มขาดความต่อเนื่องในกิจกรรมการผลิต

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาถึงผลตอบแทนทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการวิจัยนี้ ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม (Social return investment: SROI)

ข้อจำกัดการวิจัย

การดำเนินการวิจัยกับผู้สูงอายุ ต้องเข้าใจลักษณะทางกายภาพของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ ทั้งการได้ยินไม่ชัด โรคประจำตัวที่ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการร่วมทำการวิจัย

References

- Chaipinchana, P., Khamuan, S., Le Raman, T., Boonruangya, A., Jaimuk, P., Panyayai, I., Panyayai, S., Chaiya, B., Sintubun, A., Sompong, N., Chanpeng, N., Chaiya, C., Wongsaksa, J., Wongkom, S., and Suphasti, A. (2019). *Kānsāng nawat phalittaphan thīralūk sām tai doī phūsūng āyu tambon bān̄thi ‘amphœ bān̄thi chāngwat lamphūn (rāingān phon kānwīchāi) [Creation of Innovative Souvenir 3 Tai Products by the Elderly in Ban Thi Sub-District, Amphoe Banthi, Lamphun Province]*. Bangkok : Thailand Research Fund (TRF) Community Based Research Division and Payap Universtiy.
- District Registration Office of Wisetchai Chan. (2019). *Rāingān phon kāndamnœn ngān ‘ongkān bōrihān tambon talāt mai prācham pī Phō.Sō. 2019 [Performance Report, Talat Mai Subdistrict Administrative Organization for the Year B.E. 2019]*. Talad Mai Subdistrict Administrative Organization, Wisetsachan District, Angthong Province.
- Kosaikanon, Y., and Saranoi, E. (2019). *Phūmpanya Thai prayuk [Applied Thai Wisdom]*. Bangkok : Law Centre Service.
- Lapi-e, A., Sittichok, T., Ratanama, N.,Kewiad, K., and Jeha., P. (2018). *Kānphatthana yutthasāt kān ‘anurak læ songsoem praphēnī long lek ‘ong ‘ongkoṅ pokkhrōṅg sūan thōṅgthin nai phūnthī phahu watthanatham ‘amphœ maikān chāngwat pattānī (rāingān phon kānwīchāi) [The Strategic Development of Preserving and Promoting the Traditions of Local Government Organizations in the Multicultural Area of Mai Kaen District, Pattani Province]*. Bangkok : Ministry of Culture.
- Na Thalang, E. (1997). *Phūmpanya chāobān sī phāk : withi chīwit læ krabūānkān rīanru khōṅg chāobān Thai [Wisdom Folk Way of the Four Regions: Way of Life and Learning Process of Thai Villagers]*. Nonthaburi : Sukhothai Thammathirat College Printing Company.

- Office of Small and Medium Enterprise Promotion. (2012). *Khum sap thāng watthanatham sū kān phœm mūnlakhā bon sēnthāng sēthakit sāngsan* [Cultural Treasures to Add Value on the Creative Economy Route]. Bangkok : Office of Small and Medium Enterprise Promotion.
- Panthuli, S., Vanichanon, W., Sinnarong, N., Susawangsap, I., and Boonsa, P. (2018). *Khrōngkān soēmsāng phalang 'amnat phūā phatthana khunnaphāp chīwit phūsūng'āyu bon thān sangkhom læ phūmpanya thōngthin (rāingān phon kānwichai)* [The Project of Empowerment to Develop the Elderly Quality of Life based on Society and Local Wisdom]. Bangkok : Thailand Research Fund (TRP).
- Phopruksanan, N. (2012). *Sangkhom kap sēthakit* [Society and Economy]. Pathum Thani: Poonsawat Publishing.
- Romratanapan, W. (2008). *Thun thāng sangkhom : Krabūān that mai nai kānchatkān singwætloṃ*. [Social Capital : A New Paradigm in Environmental Management]. Bangkok : Physic Center.
- Utnun, J., Nongtrud, S., Wachira Khuean Khan, K., Nimkatawut, K., Sovirat, C., Mosu, A., and Tuan Guzel Hassan, V. (2017). *Suksā khunkhā læ phatthana phalittaphan thōngthin bon thān thun thāng watthanatham khōng klum yaowachon nai chāngwat chāidæen phāk tai (rāingān phon kānwichai)* [To Investigate the Value and Developing Community Products based on the Cultural Capital of Youth Groups in the Southern Border Provinces]. Bangkok : Thailand Research Fund (TRP).
- Wattanutchariya, W., Seesuriyachan, P, Aree, B, and Raiwa, A. (2020). *Kān phœm sakkayaphāp phūprakōpkān kāfæe duāi kānphatthana phalittaphan mūnlakhā phœm læ kānboṛihān chatkān bæp 'ong ruām nai chumchon doṛ chāng* [The Increasing of Coffee Entrepreneurs Potential by Value-added Product Development and Holistic Management in Doi Chang Community]. Bangkok : Office of the Science, Research and Innovation Committee (NSTDA).
- Wisootruangdej, W., Wongwisetkul, S., Chuenengwattana, W., Comsan, S., Boonkong, S., Seekeaw, M., Sonsanam, W. (2019). *Kānsuksā sathānakān læ sāng tuā chī wat khunnaphāp chīwit khōng phūsūng'āyu nai chumchon rim khloṅ Krung Thēp Mahā Nakhōn (rāingān phon kānwichai)* [Studying the Situation and Creating Indicators of Quality of Life of the Elderly in the Canal Community Bangkok]. Bangkok : Thailand Research Fund (TRP).
- Yodphet, S., Pattanasri, P., and Sakdaporn, T. (2017). *Kān thoṛ botriān tuāyāng thī dī khōng rōngriān læ chomrom phūsūng'āyu thī mī kitchakam thāithoṛ khwāmru* [The Good Example of Lesson Learned of Schools and Elders' Clubs with Knowledge Transfer Activities]. Bangkok : Thai Health Promotion Foundation.